

PALEIS HET LOO

Koninklijk Groen: Baroktuin ontdekken en ontwerpen

Docentenhandleiding
voor VMBO bovenbouw/
MBO niveau 1 en 2

Welkom bij Paleis Het Loo!

U gaat met uw klas het lesprogramma Koninklijk Groen: baroktuin ontdekken en ontwerpen volgen. Het lesprogramma bestaat uit een voorbereidende les (50 minuten), een bezoek aan de tuinen van Paleis Het Loo (90 minuten) en een afrondende les (50 minuten).

Tijdens dit lesprogramma werkt u aan verschillende doelstellingen:

- Leerlingen/ studenten leren dat hun toekomstige beroep al eeuwenoud is.
- Leerlingen/ studenten ontdekken de relatie tussen hun vak, het paleis, de tuinen en de geschiedenis.
- Leerlingen/ studenten kennen de belangrijkste kenmerken van een baroktuin en kunnen die herkennen in de tuinen van Paleis Het Loo.
- Leerlingen/ studenten kunnen zelf een tuin ontwerpen in de stijl van de barok.
- Leerlingen/ studenten kunnen een ontwerp-tekening op schaal maken.
- Leerlingen/ studenten kunnen symbolen en een legenda toepassen in hun tuinontwerp.
- Leerlingen/ studenten werken aan presentatievaardigheden.
- Leerlingen/ studenten kunnen samenwerken.

Dit lesprogramma is bedoeld voor leerlingen van VMBO Groen bovenbouw en studenten MBO 1-2 Groene Ruimte. Voor VMBO Groen sluit het programma aan bij profielmodule 3: Vergroening stedelijke omgeving en keuzemodule: Tuinontwerp en -aanleg. Voor MBO 1-2 sluit het programma aan bij het basisdeel: Uitvoeren werkzaamheden ten behoeve van aanleg/ inrichting en onderhoud/ beheer natuur, grond en water van het kwalificatiedossier Groene ruimte.

In deze handleiding vindt u tips en alle materialen die u tijdens het project kunt gebruiken. Heeft u vragen over dit programma? Neemt u dan gerust contact met ons op. Wij zijn te bereiken via educatie@paleishetloo.nl, of per telefoon: 055-5772465.

© Afdeling Educatie, Paleis Het Loo, 2016

Vorbereidende lessen op school (50 minuten)

De voorbereidende les bestaat uit drie onderdelen: een PowerPointpresentatie, instructie van de groepsopdracht en werken aan de opdracht in groepjes.

Dia 1 > Foto Paleis Het Loo met link Drone-film

Kennen de leerlingen/ studenten dit paleis? Zijn ze er al eens geweest? Hebben zij al eens gehoord over de unieke baroktuin van Paleis Het Loo en weten zij ook waarom deze tuin bijzonder is?

Dit is Paleis Het Loo. Het werd in 1686 gebouwd door stadhouder Willem III. De locatie van het paleis was belangrijk. Stadhouder Willem III hield namelijk van jagen en de Veluwe was een zeer geschikt jachtgebied. Daarnaast was de ligging bij Apeldoorn van belang. Van hoger gelegen gebieden kon namelijk water naar beneden worden geleid, waardoor er natuurlijke waterdruk ontstond en de fonteinen hoog konden spuiten. De hoogste fontein kwam zelfs tot 14 meter.

Na de dood van Willem III hebben de opvolgende stadhouders en daarna koningen en koninginnen veelvuldig gebruik gemaakt van Het Loo. In 1984 werd het een museum en is de tuin hersteld in de oorspronkelijke staat.

Door de op de foto te klikken, opent u de link naar een Drone-film van het Paleis en de tuinen. Deze duurt 1 minuut en 45 seconden.

Wat valt de leerlingen/ studenten op aan de filmbeelden van de tuinen? Vinden zij het mooi of juist niet? Waarom denken zij dat deze tuinen bijzonder zijn?

Dia 2 > Prent tuinen in 17e eeuw

Toen Paleis Het Loo werd gebouwd, werden achter het Paleis tuinen aangelegd. Elke tijd heeft een andere mode. Deze tuinen waren in de modestijl van toen, de barok genoemd, ontworpen. Een baroktuin wordt ook wel aangeduid als Franse tuin. In de tuinen werden parterres aangebracht die elkaar spiegelde. Vier ervan werden ingevuld als broderie, dit is een Frans woord voor borduurwerk, met de karakteristieke haagmotieven.

Dia 3 > Foto tuinen

Hier zie je een foto van de tuin waarop je goed kunt zien dat die uit de baroktijd komt. Wat valt jullie op? Welke barokelementen herken je? Wat is anders dan de tuinen van nu?

Bij barok hoort symmetrie: het in spiegelbeeld bouwen en planten. Ook de haagjes, de patronen in het gras en de zichtlijnen horen bij een baroktuin. Paleis Het Loo heeft de grootste en best onderhouden baroktuin van heel Nederland!

Dia 4 > Prent tuinen 17e eeuw

De tuinen waren toen, meer dan 300 jaar geleden, al heel bijzonder. Bezoekers kwamen uit heel Europa om deze tuinen te bekijken. Er stonden dan ook bijzondere bloemen en bomen in, zoals de toen dure tulpen en citrusbomen. Veel exotische bloemen werden in opdracht van koning-stadhouder Willem III meegenomen door de VOC.

Dia 5 > Prent Koningstuin 17e eeuw

Zo'n bijzondere tuin moest natuurlijk goed onderhouden worden. Tuinmensen waren daarom erg belangrijk. Hier zie je hoe het gras gemaaid werd. Eerst gekapt met een zeis en daarna plat gerold, omdat het gras niet gelijkmatig gemaaid kon worden met een zeis.

Dia 6 > Prent landschapstuin

In de loop van de tijd is er veel veranderd in de tuin. In de tijd van Napoleon, rond 1800, zijn de baroktuinen van Paleis Het Loo bedolven onder een nieuwe laag aarde waarop een landschapstuin werd aangelegd. Een landschapstuin was typisch Engels en zag eruit als een park met slingerende paadjes, grasvelden en groepen bomen. De natuur kreeg veel meer ruimte. Een landschapstuin is dan ook heel anders dan de geordende baroktuin. Op deze oude tekening zie je de landschapstuin, waar de Tuindienst aan het werk is.

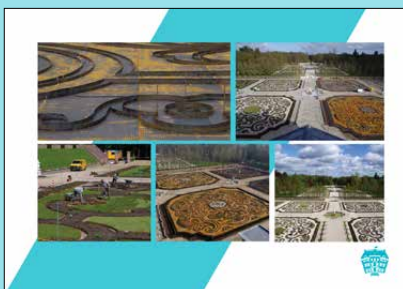
Dia 7 > Reconstructie tuinen

Toen Paleis Het Loo in 1984 een museum werd, zijn de tuinen weer aangelegd zoals die waren in 17e eeuw. De reconstructie van de tuinen was gebaseerd op onderzoek dat vanaf 1975 werd uitgevoerd. Als uitgangspunt werd gekozen voor de plattegrond uit 1725. Deze kwam het best overeen met de informatie uit andere bronnen, zoals prenten, reisverslagen en het archeologisch onderzoek op het terrein zelf. Bij dit laatste onderzoek werden fundamenten en resten teruggevonden van de 17e-eeuwse baroktuin.

Dia 8 > Renovatie tuinen

Een paar jaar geleden hebben ze veel onderdelen van de tuinen aangepast op basis van nieuw gevonden tekeningen en beschrijvingen uit de 17e eeuw. Naast dat er nieuwe bevindingen waren over de oorspronkelijke tuin was het ook hard nodig om de tuin te vernieuwen: de grond was vrijwel uitgeput, de buxushagen waren ziek en de verouderde ondergrondse beregeningsinstallaties lekten.

Dia 9 > Foto Tuindienst

De tuin is nu dus weer een baroktuin geworden. De Tuindienst blijft belangrijk voor het in stand houden van de tuin. De Tuindienst bestaat uit ongeveer 15 personen en is opgesplitst in verschillende onderdelen, zoals gras, buxus (nu Ilex) snoeien, groot onderhoud, kas, techniek en de bloemenkamer. Voor het wieden en mooi houden van de tuin worden zij ondersteund door een groep vrijwilligers. Het werk gaat het hele jaar door. In de winter wordt er vooral in de kassen gewerkt. Daar worden de eenjarige planten voor de zomermaanden gekweekt en de kuitplanten verzorgd die pas in het voorjaar weer naar buiten gaan. In de zomer vindt het meeste snoeien en maaiwerk plaats. In de herfst gaan de kuitplanten weer naar binnen en is de Tuindienst vooral bezig met bladblazen en groot onderhoud.

Dia 10 > Voorbereiding op het bezoek aan de tuinen van Paleis Het Loo

Laat de leerlingen/ studenten, bijvoorbeeld in tweetallen, vragen opstellen voor de Tuindienst van Paleis Het Loo. Deze vragen ontvangen wij graag uiterlijk twee dagen voor uw bezoek via educatie@paleishetloo.nl. De leerlingen/ studenten kunnen tijdens het bezoek foto's maken voor hun eigen ontwerp. Wijs de leerlingen/ studenten er daarom op dat zij een camera of mobiele telefoon meenemen naar Paleis Het Loo.

Ontwerp-opdracht

De leerlingen/ studenten gaan in groepjes zelf een baroktuin ontwerpen. De opdracht staat in de bijlage. De opdracht bestaat uit drie stappen. Stap 1 maken de leerlingen/ studenten tijdens de voorbereidende les. Tijdens het bezoek aan de tuinen van Paleis Het Loo werken zij aan stap 2 en stap 3 moeten zij daarna uitvoeren op school. Spreek met de leerlingen/ studenten af wanneer het ontwerp klaar moet zijn. Print de opdracht uit voor de leerlingen inclusief de twee bijlagen. De ontwerptekening kunt u op A3 formaat printen voor elk groepje. Neem samen met de leerlingen/ studenten de opdracht door. Bepreek ook beide bijlagen met de leerlingen. Ga bij de ontwerptekening in op de legenda en de schaal. Deel de leerlingen/ studenten in groepjes in van twee tot drie personen. Maak duidelijk waar de leerlingen/ studenten mee moeten beginnen en help hen op weg. Bespreek stap 1 eventueel klassikaal na met de leerlingen/ studenten.

Bezoek Paleis Het Loo (90 minuten)

U wordt met uw klas opgehaald bij het Entreegebouw. Daar vandaan loopt u met de museumdocent(en) naar het paleis. In onze Educatieruimte wordt de voorkennis van de studenten geactiveerd en wordt de museumles toegelicht. De studenten worden door een museumdocent meegenomen naar de tuinen, waar zij een rondleiding krijgen en aan hun opdracht gaan werken. Het bezoek wordt afgesloten in de Educatieruimte. De museumdocenten brengen u weer terug naar het Entreegebouw. Wij willen u vriendelijk verzoeken de bevestiging van de museumles mee te nemen.

Afrondende les (50 minuten)

In deze les wordt met de leerlingen/ studenten teruggekeken op het bezoek aan de tuinen van Paleis het Loo en presenteren zij aan elkaar hun ontwerp voor een baroktuin. De leerlingen/ studenten zullen voor de afrondende les tijd nodig hebben om te werken aan hun opdracht. Wij schatten in dat het afronden daarvan ongeveer twee weken zal duren.

AANLEIDING

Meer dan 300 jaar geleden werden de tuinen van Paleis Het Loo aangelegd. Die tuinen waren in die tijd veel groter dan nu. Voor Paleis Het Loo zou het daarom wel mooi zijn als de tuinen weer net zo'n omvang zouden hebben als toen. Maar hoe zou dat er dan uit moeten komen te zien? Net zoals vroeger of moet het precies passen bij de rest van de tuinen? Het moet in elk geval in de mode van die tijd zijn: barok dus! Ook als is het nu nog niet aan de orde, Paleis Het Loo zou graag ideeën willen krijgen voor zo'n uitbreiding. Stel je voor: Paleis Het Loo krijgt een gebied van 80 bij 120 meter erbij. Zou jij voor Paleis Het Loo een baroktuin kunnen ontwerpen? Alle tuinontwerpen zullen door Paleis Het Loo met interesse worden bekeken.

OPDRACHT

Ontwerp in tweetallen een extra baroktuin voor Paleis Het Loo.

Je werkt hierbij aan twee doelen:

- A.** je leert hoe je een tuin moet ontwerpen;
- B.** je leert wat een baroktuin is.

Houd bij het ontwerp rekening met de uitgangspunten. Die staan onderaan de opdracht vermeld. Jullie bezoeken de tuinen van Paleis Het Loo om ideeën op te doen. Voor dat bezoek gaan jullie vast informatie verzamelen over baroktuinen.

WERKWIJZE

Jullie werken in tweetallen. Zorg ervoor dat het werk eerlijk verdeeld is. Doorloop onderstaande stappen (stap 1 voeren jullie uit voor het bezoek aan Paleis Het Loo). Maak voor stap 1 gebruik van het antwoordblad in bijlage 1. Het tuinontwerp kunnen jullie intekenen op bijlage 2. Er zijn al twee onderdelen voor jullie op ingetekend: een hoofdas (middenpad) en een verhoogd terras met trap naar de tuin. Ook de schaal is aangegeven. Houd rekening met die schaal als jullie gaan intekenen. Jullie moeten zelf de legenda afmaken.

TIJD

Stap 1 maken jullie af voor het bezoek aan de tuinen van Paleis Het Loo. Aan stap 2 werk je tijdens dat bezoek. Stap 3 voeren jullie uit na het bezoek aan Paleis Het Loo. Jullie docent geeft aan voor wanneer het tuinontwerp klaar moet zijn.

STAP 1

Jullie gaan eerst informatie verzamelen over baroktuinen, zodat je een idee krijgt waar jullie tuin aan moet voldoen. Gebruik hiervoor het antwoordblad. Doorloop de volgende punten:

- Zoek op internet welke tuinstijlen er in Europa zijn geweest vanaf de Middeleeuwen. Zet deze op een rijtje. Wat kwam er voor de barok en wat erna? En wanneer was de barok precies? Vul dit in op het antwoordblad.
- Zoek op internet voorbeelden van twee baroktuinen, buiten die van Paleis Het Loo. Wat valt jullie daaraan op? Zit er een idee bij dat jullie willen gebruiken voor jullie tuinontwerp? Print van beide tuinen foto's uit en niet deze vast aan je antwoordblad.
- Zoek kenmerken van een baroktuin op. Waaraan moet een baroktuin voldoen? Wat zie je altijd terug? Schrijf minimaal vijf kenmerken op. Dit doe je weer op het antwoordblad.

STAP 2

Doe inspiratie op in de tuinen van Paleis Het Loo.

- Stel vragen over de tuinen of barokstijl.
- Maak foto's van onderdelen die jullie mooi vinden en willen gebruiken.
- Werk aan jullie opdracht middels de ideeëngids die je op Paleis Het Loo krijgt.

STAP 3

Jullie hebben nu de benodigde informatie en kunnen beginnen met het ontwerpen.

- Kies welke onderdelen (zoals waterwerken, hagen, paden) jullie er in willen hebben. Bedenk goed of deze passen in een baroktuin.
- Als je weet wat er in gaat komen, dan kunnen jullie de legenda afmaken.
- Jullie gaan nu tekenen. Doe dit eerst voorzichtig met potlood zodat je nog kunt aanpassen. Jullie kunnen ook eerst een schets maken. Houd rekening met de schaal van de tekening.
- Bepaal waar de looppaden en zichtlijnen komen.
- Teken de parterres in en vul deze op (beplanting, grind, hagen, gras, etc.)
- Vul nu de andere onderdelen in.
- Als jullie helemaal tevreden zijn over de tuin, dan maken jullie het ontwerp definitief. Maak de lijnen duidelijk zichtbaar en kleur alles in.

UITGANGSPUNTEN

- De tuin heeft een omvang van 80 meter breed en 120 meter diep.
- De tuin wordt gebruikt voor ontspanning en om mee te pronken.
- Uitvoering in de barokstijl.
- Minimaal twee fonteinen.
- Gebruik van kuipplanten.
- Onderhoudsvriendelijk.
- Het ontwerp is gemaakt met een vaste schaal en een uitgebreide legenda.

PALEIS HET LOO

Antwoordblad stap 1

OVERZICHT TUINSTIJLEN IN EUROPA

Vul de overige periodes/ stijlen in. Maak gebruik van internet en/ of je lesmateriaal. Een goed startpunt is de website www.geschiedenisvandetuin Kunst.nl.

Jaartal	Periode/ stijl
500 - 1500	<i>Middeleeuwen</i>
1945 - heden	<i>Na de Tweede Wereldoorlog</i>

PALEIS HET LOO

VOORBEELD BAROKTUINEN

Voorbeeld 1

Naam tuin of plaats .....

Gevonden op website .....

Aan welke punten kunnen jullie zien dat dit een baroktuin is:

Punt 1 .....

Punt 2 .....

Punt 3 .....

Voorbeeld 2

Naam tuin of plaats .....

Gevonden op website .....

Aan welke punten kunnen jullie zien dat dit een baroktuin is:

Punt 1 .....

Punt 2 .....

Punt 3 .....

KENMERKEN BAROKTUIN

Kenmerk 1 .....

Kenmerk 2 .....

Kenmerk 3 .....

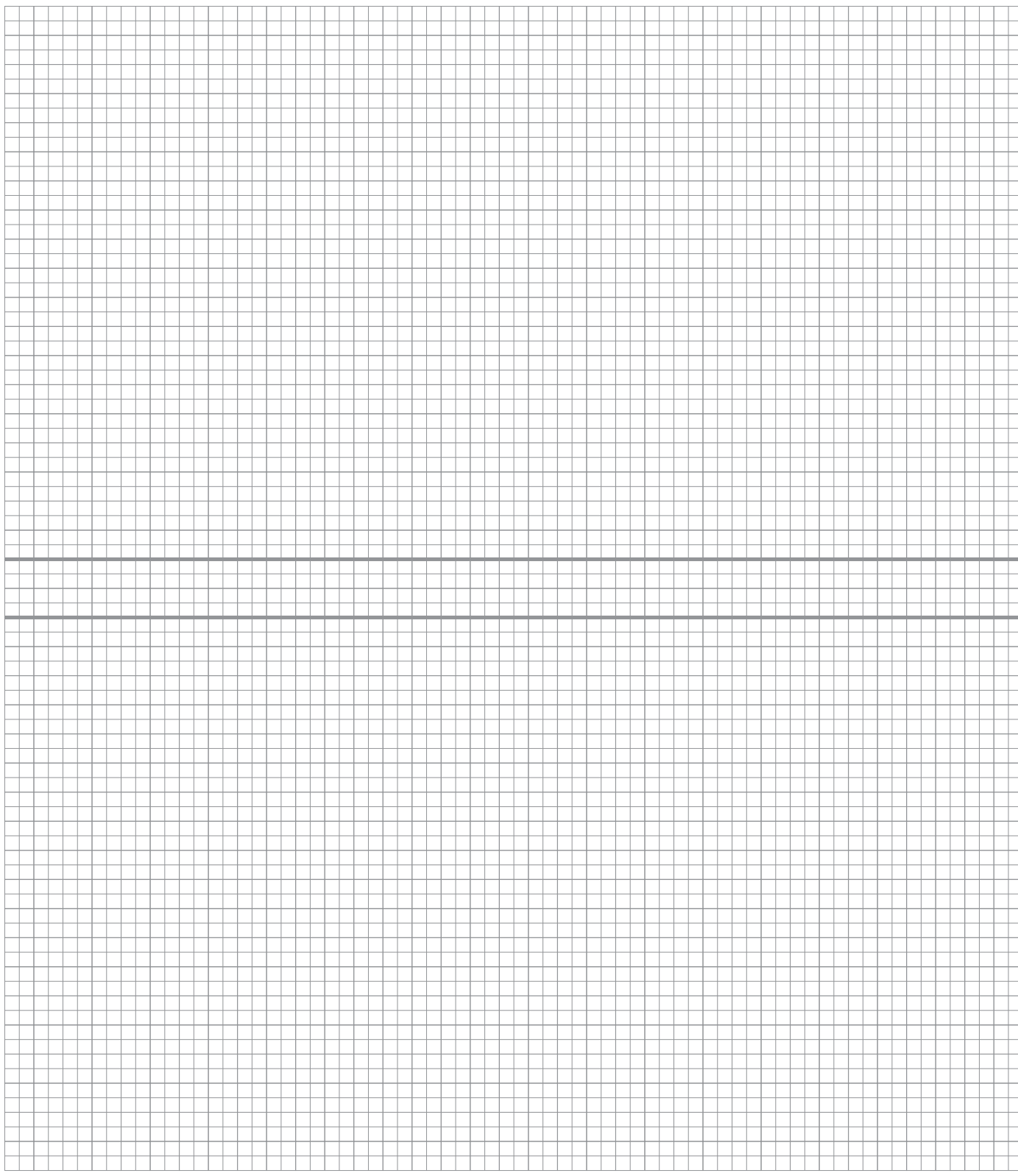
Kenmerk 4 .....

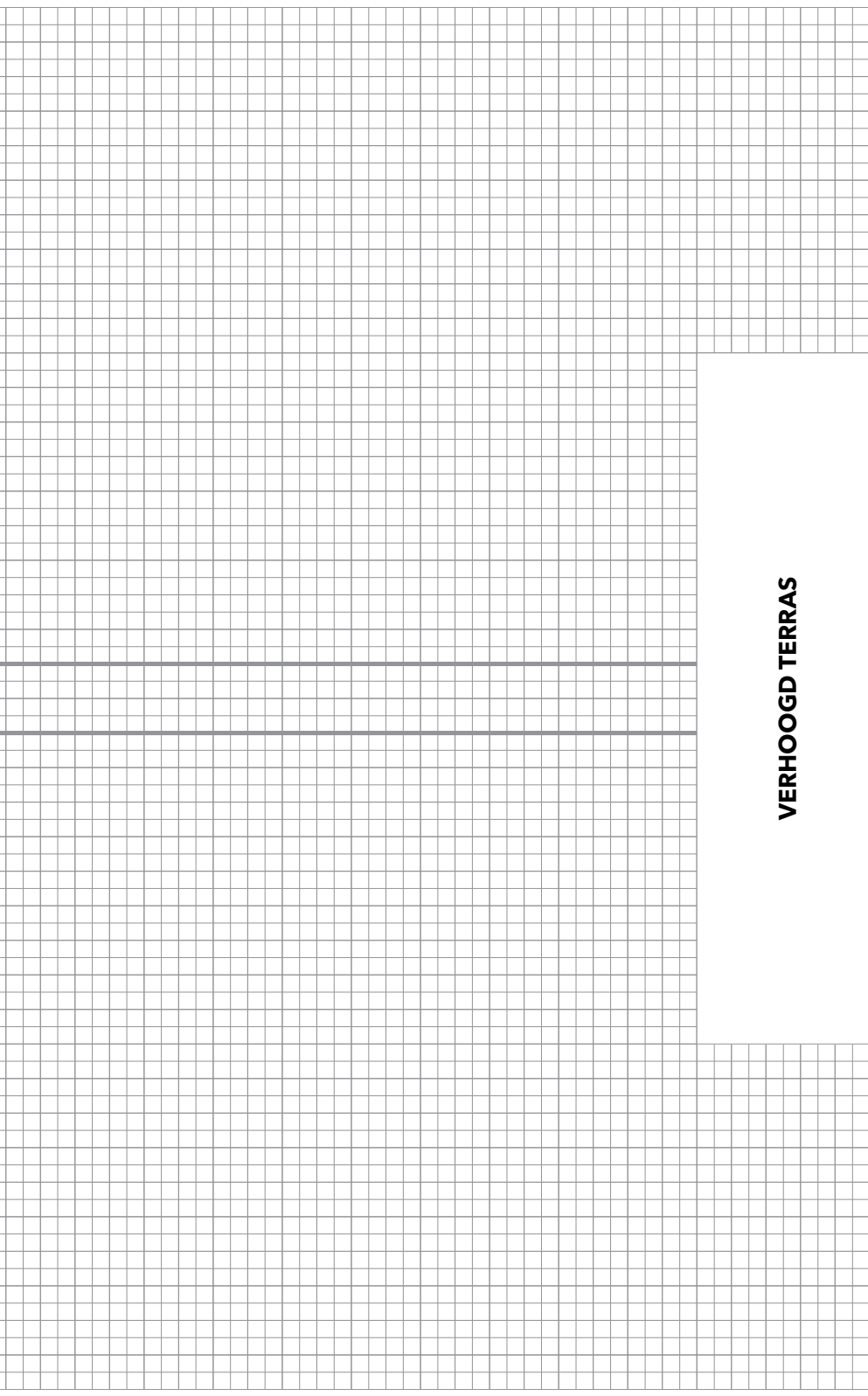
Kenmerk 5 .....

Kenmerk 6 .....

Kenmerk 7 .....

1m

SCHAAL

LEGENDA

Boom

Haag

Bloemen

.....

Grind

Water

.....

.....

Gras

Leiboom

.....

.....

